

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ І ЗАДАЧІ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ СЬОГОДЕННЯ

У науковій статті проведено теоретико-практичний аналіз педагогічної проблеми щодо пріоритетних напрямків і задач розвитку військової освіти України в умовах інтеграції Збройних Сил України в структуру країн НАТО та країн партнерів та проведення ООС на сході країни.

Система військової освіти має сприяти відтворенню кадрового потенціалу ЗС України, створенню необхідних передумов для гарантованого та якісного комплектування Збройних Сил України особовим складом, спроможним професійно виконувати завдання за призначенням в умовах мирного та воєнного часу. Адже професійна, дисциплінована, озброєна новітньою військовою технікою, мобільна, свідома своїм високим патріотичним обов'язком армія є однією зі складових стабільного розвитку нашої держави.

Одним із пріоритетних напрямків розвитку військової освіти сьогодення є відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів військової освіти перед державою і суспільством за якість підготовки військових фахівців щодо забезпечення їхньої здатності та готовності ефективно виконувати службово-бойові функції у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на своїх посадах.

Визначено на основі науково-практичного аналізу літератури, практики власного наукового та військового досвіду пріоритетні напрями та шляхи розвитку військової освіти, а саме: верховенство права; відповідність нормативно-правової бази військової освіти державним та європейським освітнім стандартам та особливостям

розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО; інтеграція військової освіти в загальнодержавну систему освіти; інтеграція військової освіти України в Європейській військово-освітній простір за умови збереження та розвитку досягнень і прогресивних здобутків національної військової школи, органічний зв'язок військової освіти зі світовою та національною історією, культурою, традиціями; доступність та конкурентність здобуття військової освіти.

До перспектив подальшого наукового пошуку можемо віднести реалізацію напрямків і задач розвитку військової освіти сьогодні за рахунок розробки авторських методик та практичних рекомендацій з урахуванням розвитку військово-політичної ситуації в Україні.

Ключові слова. Військова освіта, задачі військової освіти, пріоритетні напрямки розвитку військової освіти, система військової освіти.

Постановка проблеми. У сучасній науковій літературі система військової освіти як об'єкт державного управління майже не розглядається. Водночас, питання щодо різноманітних аспектів державного управління системою військової освіти надзвичайно актуальні нині, зважаючи на скорочення чисельності Збройних Сил України та у світлі нових викликів, що постали останнім часом на міжнародній арені. Адже сьогодні, коли природа конфліктів зазнала значних змін, саме військова освіта є запорукою боєздатності Збройних Сил України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу сучасних підходів всебічного забезпечення управління системою освіти та підготовки кадрів, пошуку шляхів удосконалення управління в цій сфері, питанням теоретичних та практичних основ системи і системного підходу у військовій освіті, інтеграції військової освіти та науки присвячені праці (монографії, статті, дисертаційні дослідження тощо) науковців та досвідчених фахівців: П. Атаманчука, С. Бурого, А. Лігоцького, І. Лікарчука, В. Лугового, М. Нещадима, В. Радецького, Ю. Приходька, В. Рижикова, В. Телелима, І. Толока, О. Устименка, В. Ягупова та багатьох інших.

Мета статті - провести теоретично - практичний аналіз та обґрунтувати значення пріоритетних напрямків і задач розвитку військової освіти сьогодні в умовах інтеграції України в НАТО та проведення ООС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військова освіта є складовою загальнодержавної системи освіти в Україні та включає понад 150 спеціалізацій і 70 спеціальностей. Підготовка військових фахівців здійснюється у галузі знань «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» та у 21-й «цивільній» галузі знань за ліцензованими спеціальностями та спеціалізаціями. Це понад 70 спеціальностей та майже 150 спеціалізацій. Система військової освіти інтегрована у загальнодержавну систему освіти – випускники військових вузів після закінчення навчання отримують дипломи державного зразка освітніх ступенів «молодший спеціаліст», «бакалавр», «магістр» [1].

Військова освіта та наука – заходи щодо вдосконалення функціонування системи підготовки військових кадрів, а також наукових досліджень в інтересах оборони, спрямованість науково-дослідних робіт, вироблення тактико-технічних вимог для створення нових видів (зразків) озброєння та військової техніки [2; 3].

Одним із основних Законів про співробітництво України і НАТО є ухвалений у червні 2017 року Верховною Радою України Закон щодо визнання стратегічним пріоритетом національної зовнішньої і безпекової політики членство держави в Альянсі.

Президент України Володимир Зеленський заявив наприкінці 2019 року про готовність надати новий поштовх розвитку відносин між Україною і НАТО.

Україна офіційно звернулася до НАТО з проханням приєднатися до Програми розширених можливостей (ЕОР). Як повідомляє "Європейська правда", про це заявив віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Дмитро Кулеба [4].

«Під час візиту Північноатлантичної ради Україна звернулася з проханням перейти на новий рівень співробітництва і надати їй статус учасника партнерства розширених можливостей. Ця програма насамперед передбачає розширення практичної операційної взаємодії», - сказав Кулеба. Він зазначив, що ця програма, зокрема, надає доступ до розширеного діалогу в сфері розвідки, а також дозволяє громадянам країн-партнерів обіймати посади в штаб-квартирі НАТО або в командній структурі Альянсу [4].

У своїх дослідженнях І. Толок [5] визначає пріоритетні напрямки розвитку військової освіти, розкриває суть і значення психолого-педагогічної компетентності військового фахівця оперативно-тактичного рівня підготовки і вважає, що система психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, які можна опанувати, дозволить забезпечити виконання двоєдиних цілей командира: по-перше, забезпечення високого морально-психологічного стану особового складу, по-друге, саморозвиток офіцера [5].

Як зазначають В. Телелим та Ю. Приходько, задля чіткого визначення сфер повноважень та відповідальності в справі підготовки військових фахівців протиріччя доцільно розглядати в двох аспектах впливу – зовнішньому та внутрішньому. Протиріччя зовнішнього впливу пов'язані з діючими концептуальними поглядами на розвиток системи військової освіти та управління нею, існуючою мережею вищих військових навчальних закладів (далі ВВНЗ), навчальних центрів і системним підходом до формування державного замовлення на підготовку військових фахівців, нормативними засадами інтеграції військової освіти з цивільною освітою, діючою інтегрованою структурою освіти та науки, її управлінськими важелями, недостатнім фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням ВВНЗ. Протиріччя зовнішнього впливу в системі військової освіти, в підготовці військових фахівців відносяться до сфер вищих ланок управління і в більшості своїй за природою – суб'єктивного походження. Водночас, вони є домінантними, багато в чому визначальними, тому вкрай негативно впливають на протиріччя внутрішнього впливу, суттєво їх загострюючи та поглиблюючи. Протиріччя внутрішнього впливу пов'язані з управлінськими та процесуальними факторами функціонування ВВНЗ. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки військових фахівців потребам

виконання вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик (далі – ОКХ), якісного засвоєння випускниками ВВНЗ освітньо-професійних програм (далі – ОПП) [6].

Як зазначено в Положенні «Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України», що «освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої військової освіти і науки, що проводиться у ВВНЗ (ВНП ВНЗ) через систему науково-методичних, педагогічних, навчально-виховних заходів і спрямована на передачу, засвоєння, примноження і застосування знань, умінь та інших компетентностей осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості» [7].

Важливою складовою освіти України є система військової освіти (далі – СВО), яка інтегрована з державною системою освіти і функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази. Військова освіта повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної творчої індивідуальності, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом військової служби, прийняття оптимальних рішень у нестандартних умовах за всіма спеціальностями й спеціалізаціями, що значною мірою визначають рівень боєготовності Збройних сил.

Військові навчальні підрозділи функціонують задля:

- підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців відповідних рівнів вищої освіти для проходження військової служби в Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також правоохоронних органах спеціального призначення та Державній спеціальній службі транспорту (далі - Збройні Сили України та інші військові формування);
- військової підготовки громадян України (далі - громадян) за програмою підготовки офіцерів запасу;
- організації та проведення наукової, науково-технічної, інноваційної та/або методичної діяльності;
- підготовки наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників для Збройних Сил України та інших військових формувань;
- здійснення військово-патріотичного виховання [8].

Система військової освіти включає:

- органи управління,
- мережу вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів України.

Загальне керівництво системою військової освіти здійснює Департамент військової освіти, науки, соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України.

Мережа військових навчальних закладів включає:

- вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку громадян для проходження військової служби за контрактом на посадах осіб офіцерського та сержантського складу;
- вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку студентів за програмами підготовки офіцерів запасу;

- військовий і військово-морський ліцеї та ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою.

На сьогодні підготовка військових фахівців для Збройних Сил України та інших військових формувань держави здійснюється за повним переліком напрямів та спеціальностей (спеціалізацій) підготовки військових фахівців [8; 9].

Керівник військового навчального підрозділу забезпечує готовність військового навчального підрозділу до переведення на функціонування в умовах особливого періоду, моральний та психологічний стан, професійну підготовку, військову і трудову дисципліну особового складу, якість і повноту виконання замовлення з підготовки військових фахівців, стан навчально-виховної, наукової, науково-технічної, інноваційної та методичної діяльності, належну експлуатацію та збереження озброєння і військової техніки, а також організацію забезпечення охорони державної таємниці, захисту іншої інформації з обмеженим доступом, технічного захисту інформації.

У СВО реалізуються: - усі види військового і військово-професійного (військово-спеціального) навчання, виховання, розвитку, психологічної підготовки, особистісного та професійного (військово-професійного) становлення громадян згідно з прийнятими в державі освітньо-кваліфікаційними (військово-освітніми) рівнями; - фундаментальні наукові (військово-наукові) і прикладні дослідження, розробки в інтересах обороноздатності країни, її ЗС та ВОД у цілому; - інноваційні здобутки, що є результатом взаємодії військової освіти із зовнішнім середовищем [10].

На СВО впливає зовнішнє середовище. Як зазначає М. Нещадим, "зовнішнє середовище, яке впливає на СВО, поділяється на середовище прямого впливу і середовище непрямого впливу. Середовище прямого впливу - це концептуальні акти, нормативно-правова база, апарати Міноборони, Міносвіти і науки, економіка держави. Середовище непрямого впливу - це світова наука, світова система освіти, соціокультурне середовище, військово-політична обстановка" [11, с. 629].

Пріоритетні напрямками та шляхи розвитку військової освіти ґрунтуються на таких основних принципах:

- верховенство права;
- відповідність нормативно-правової бази військової освіти державним та європейським освітнім стандартам та особливостям розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО;
- інтеграція військової освіти у загальнодержавну систему освіти;
- інтеграція військової освіти України в Європейській військово-освітній простір за умови збереження та розвитку досягнень і прогресивних здобутків національної військової школи, органічний зв'язок військової освіти зі світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- доступність та конкурентність здобуття військової освіти;
- органічний зв'язок функціонування ВВНЗ, ВНП ВНЗ з діяльністю військ (сил);
- забезпечення та гарантування якості військової освіти та освітньої діяльності;

- пріоритетність військово-професійної, практичної спрямованості та національно-патріотичного виховання здобувачів освіти в системі освітньої діяльності;
- гнучкість і прогностичність системи військової освіти;
- ступеневість системи підготовки здобувачів освіти, безперервність освіти протягом всієї служби;
- випереджальний характер підготовки здобувачів освіти відносно потреб розвитку ЗС України;
- забезпечення інтеграції освітнього процесу з науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю, розвиток наукових шкіл;
- гуманізація та гуманітаризація військової освіти, пріоритетність загальнолюдських цінностей, людиноцентризм;
- незалежність здобуття військової освіти від впливу політичних партій, громадських та релігійних організацій;
- відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів військової освіти перед державою і суспільством за якість підготовки військових фахівців щодо забезпечення їхньої здатності та готовності ефективно виконувати службово-бойові функції у військах (силах) в умовах мирного та воєнного часу на посадах призначення;
- академічна, фінансова, кадрова та організаційна автономія закладів військової освіти у межах, визначених законом, прозорість і публічність прийняття та виконання ними управлінських рішень;
- інституційне відокремлення функцій контролю та функцій забезпечення діяльності ЗВО;
- академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності для забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень, що має запобігати: академічному плагіату та самоплагіату, фабрикації, фальсифікації, списуванню, хабарництву та необ'єктивному оцінюванню результатів навчання здобувачів освіти;
- єдність навчання, виховання, розвитку та психологічної підготовки здобувачів освіти;
- виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і національних традицій, нерозривний зв'язок із світовою історією та культурою;
- сприяння вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед –англійської мови;
- формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
- формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
- формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля;
- різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань;
- нетерпимість до проявів корупції та хабарництва.

Модернізація системи української військової освіти у ВВНЗ є складником загального процесу соціально-економічного реформування країни та збройних сил зокрема. Процес її переходу до нових освітніх стандартів існування реалізується за основними принципами і напрямками розвитку Болонського процесу: упровадження нових стратегій та інформаційних технологій, рівний доступ до якісної освіти, військова мобільність, інноваційність в освітньому процесі, прогресивність викладацького і курсантського складу [12].

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. Реформування та розвиток сучасної системи військової освіти передбачає пошук та створення нових інструментів управління процесом підготовки військових фахівців. На часі прийняття низки оновлених нормативних документів щодо політики безпеки та оборони держави, розвитку та реформування Збройних Сил, подальший розвиток воєнної стратегії і оперативного мистецтва.

Отже, проведений науковий аналіз розвитку пріоритетних напрямків і задач військової освіти сьогодення і становлення структури і критеріїв професійної компетентності офіцера переконливо доводять існування педагогічної проблеми, що є в подальшому науковому пошуку узагальнення теоретичних педагогічних теорій військової підготовки в процесі опанування спеціальними знаннями майбутніх офіцерів.

Список використаних джерел:

1. Урядовий портал. <https://www.kmu.gov.ua/news/vijskova-osvita-ye-skladovoyu-zagalnodержavnoyi-sistemi-osviti-v-ukrayini-ta-vklyuchaye-ponad-150-specializacij-i-70-specialnostej>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Військова_навка
3. <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/vijskova-osvita-na-tauka/>
4. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/11/1/7102532/>
5. Толлок І.В. Розвиток психолого-педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. В. Толлок. – Хмельницький, 2013. – 16 с.
6. Телелим В. М. Проблемні питання подальшого розвитку системи військової освіти /В.Телелим, Ю.Приходько// Вісник Національного університету оборони України. - № 5 (30) /2012. – С.134 – 140.
7. Про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України : Положення. Наказ Міністерства оборони України № 346 від 20.07.2015 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 вересня 2015 р. за № 1126/27571 (Нормативний документ Міністерства оборони України. Наказ. Положення). Адреса доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1126-15/page>
8. Положення «Про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти» Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України - 15 серпня 2018 року № 910/412
9. Концепція «Військової освіти в Україні» Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. N 1410
10. Олександр Устименко, Модель системи державного управління військовою освітою України/ О.Устименко// Вісник Національної академії державного управління 2011 – 2 – 17. - С.115-123.
11. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія / М. І. Нещадим. - К. : Видавн.-поліграф. центр "Київ. ун-т", 2003. - 852 с.
12. Bakhov Ivan, Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization / Bakhov Ivan, Ryzhykov Vadym, Kolisnyk Oleh // International Journal of Engineering & Technology; Vol 7, No 4.38 (2018): Special Issue 38 - C.45-49. Sci Verse Scopus

Надійшла до редколегії 22.10.2019

B. Popkov, PhD in Military Science, Senior Research Fellow
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE PRIORITY DIRECTIONS AND TASKS OF MODERN MILITARY EDUCATION

The scientific article presents a theoretical-practical analysis of the pedagogical issue on the prior directions and objectives for the development of military education in Ukraine under the conditions of integrating the Armed Forces of Ukraine into the structure of both NATO-members and partners and the ongoing conduct of the Operation of United Forces in the East of Ukraine.

The system of military education is to promote the restoring of the staff and personnel potential of the Armed Forces of Ukraine, create and establish the necessary preconditions for a definite and qualitative staffing procedure, with personnel capable of professional performance of the set tasks under the conditions of both peace and war. For a professional, disciplined, equipped with modern military equipment and mobile Armed Forces staffed with personnel conscious of the high patriotic duties to be performed is one of the crucial elements for the stable and sustainable development of our state.

One of the prior directions of modern development for military education is the responsibility and transparent feedback of the educational authorities and the military educational institutions to the state and society for the quality of training military specialists in terms of assuring their capabilities and readiness to effectively and efficiently perform the service related combat functions as an integral part of troops (forces) in accordance with their positions under the conditions of peace and war.

Based upon the scientific-practical analysis of literature, personal scientific and military experience the prior directions and ways of development of military education have been determined, namely the rule of law, the appropriate meeting of the normative-legal basis of military education to both national and European standards as well as the peculiarities of development of the main elements of the security and defense sector of Ukraine in terms of their interoperability with the structure of NATO-member countries; the integration of military education into an overall educational system nation-wide; the integration of the military education of Ukraine with the European military-educational area under the preconditions of maintaining and developing the progressive achievements of national military educational system, a natural connection and link between the military education and the national and world history, culture and traditions; the accessibility and competitiveness in the process of obtaining military education.

The perspectives of further scientific research are the following: implementing the set tasks and objectives in terms of developing modern military education due to the development of authentic methods and practical recommendations including the development of the military-political situation in Ukraine.

Key words: Military education, the tasks and objectives of military education, prior directions for development of military education, the system of military education.